

Bijjemes bielie – aarvoeh jih prinsihph maadthööhpehtimmesne

Bijjemes bielien bijre

Bijjemes bielie – aarvoeh jih prinsihph maadthööhpehtimmesne lea bielie learoesoejkesjevierhkesti, jih lea gánkan resolusjovnine vihtiestamme skiereden 1.b. 2017 ríekteles våaroeminie ööhpehtimmelaakesne § 1-5.

Bijjemes bielie lea faamosne maadthlierehtimmesne Nöörjesne. Maadthlierehtimmie lea maadthskuvlen jih jáarhkeskuvlen lierehtimmie. Díhte faerhmeste dan gaavtan lierehtimmiem maanah jih noerh áadtjoeh voestes klaassen raejeste maanadaltesisnie jih studijeryjreden jih barkoefaageles lierehtimmieprogrammi raajan jáarhkeskuvlesne, gusnie bielieh lierehtimmeste síeltine jih barkoefieledinie.

Bijjemes bielie learoesoejkesjevierhkesti tjielkeste aarvoevåaromem ööhpehtimmelaaken ássjeleparagraafesne jih daejtie bijjemes prinsihpide maadthlierehtimmesne. Díhte daate aalkoe, ássjeleparagraafem mubpesth jeahta jih golme kapihtelh: 1. Lierehtimmien aarvoevåarome, 2. Lieremen, evtiedimmien jih skearkagimmien prinsihph jih 3. Skuvlen barkoen prinsihph. Faagi learoesoejkesjh buerkiestieh faagi sisvegh jih ulmiek. Bijjemes bielie vuesehte gáabpelen faagi lierehtimmieh juhtieh, jih gaajhkh faagh leah meatan lierehtimmien gamte ulmiem realiseradidh. Abpe learoesoejkesjevierhkie lea lierehtimmien våarome, jih dah ovmessie biehkieh aktanieh jih daejtie tjuara ektesne utnedh.

Díhte bijjemes bielie maadthvuajnoem buerkeste mij edtja pedagogeles barkoem abpe maadthööhpehtimmesne tsevtsedh. Díhte aa j laavenjostoen våarome hiejmen jih skuvlen gaskem. Bijjemes bielie tjielkeste skuvlen jih learoesielen díedtem gaajhkide maahtoem skearkagidh jih evtiedidh maadthlierehtimmesne. Gaajhkh gieh maadthlierehtimmesne berkieh, tjuerieh daam maadthvuajnoem baajedh stuvredh gosse lierehtimmien soejkesjeh,

tjirrehtieh jih evtiedieh.

Bijjemes bielien åejvieulmiedåehkie lea gaajhkh gieh dïedtem ööhpehtimmesne utnieh: lohkehtæjjah, bïhkedæjjah, viehkiehtæjjah, skuvleåvtehkh, skuvleaajhterh, jeatjah barkoedåehkieh skuvlesne jih learoesieltine. Bijjemes bielie faamosne lierehtimmesne learoehkidie, lierehtæjjide, learoekandidaatide, praksisprieviekandidaatide jih giervé almetjidie maadthsuvlesne, jáarhkesuvlesne jih geerveööhpehtimmesne. Bijjemes bielesne nuhtjie baakojde «learohke», «lohkehtæjja» jih «skuvle» gaajhki bijre gieh ööhpehtimmesne, gaajhkh barkijh, gaajhkh skuvlh jih gaajhkh learoesielt. Lohkehtæjjaööhpehtimmieh edtjieg ööhpehtimmelaakine jih learoesoejkesjevirkieh faamosne maadthööhpehtimmesne, dan nuelesne bijjemes bielie.

Dïhte bijjemes bielie statusem åtna njoelkedassine learoesoejkesjevirkien ektesne, jih tjuara tjoevkesisnie lohkedh ööhpehtimmelaakine jih jeatjah relevante njoelkedassevierhkine mij faamosne lierehimmide skuvlesne jih learoesieltesne.

Vuesiehtimmien gaavhtan tjuara jiehtege sjiehtedamme lierehimmien bijre kapihtelisnie 3 aktene njoelkedassevierhkine sjiehtedamme lierehimmie jih sjiereööhpehtimmie, learohevuarjasjimmie, örnege ööhpehtimmeste jih eejhtegelaavenjostoste.

Skuvle jih learoesielt seammavyörtegs lieremesijjieg. Lierehimmie daej sijjine seamma vierhtievåaromem åtna jih seamma prinsihpigujmie, men tjuara krööhkestidh lierehimmie barkojeledisnie naan krievemh jih mierieh åtna mah joekehts lierehimmeste skuvlesne. Learoesielth dïedtem utnieh, seamma goh skuvle, lierehimmie mij vadtasåvva lea ööhpehtimmelaaken jih learoesoejkesjevirkien mietie. Golmebielielaavenjostoe guhkiem faage- jih barkoeööhpehtimmiem ektesne evtiedieh.

Saemieh Nöörjesne statusem utnieh aalkoearalmetjinie ILO-konvensjovnen mietie. Maadthlaake vihteste staate edtja tsiehkieh sjiehteladtedh ihke saemieh maehtieh saemien gielem, kultuvrem jih siebriedahkejelemem gorredidh jih evtiedidh, mij aaj ööhpehtimmelaaken mietie. Bijjemes bielie aaj faamosne saemien skuvlesne. Dïejvese "dïhte saemien skuvle" nuhtjie lierehimmien bijre mij saemien parallele seammavyörtegs learoesoejkesjevirkien mietie barka. Saemien learoesoejkesjevirkie faamosne tjeltine mah reeremedajvine saemien gielide. Seamma learoesoejkesjevirkie faamosne learoehkidie mah reaktam utnieh lierehimmien saemiengielesne abpe laantesne. Learohkh jeatjah dajvine laantesne gieh reaktam utnieh saemiengielem lierehtidh, edtjieg saemien learoesoejkesjevirkien mietie barkedh faagesne saemien. Skuvle dïedtem åtna dejtie njoelkedasside illedh.

Ööhpehtimmien åssjele

Ööhpehtimmelaaken åssjeleparagraafe lea naemhtie:

Lierehimmie skuvlesne jih learoesiéltesne edtja, laavenjostosne jih goerkesisnie hiejmine, oksh rihpeste veartanasse jih båetije biejjide jih learoehkidie jih lierehtæjjide histovreles jih kultuvreles daajroem jih viëdteldimmiem vadta.

Lierehimmiem edtja vihkeles aarvoje tseegkedh kristeles jih humanistihken aerpesne jih aerpievuesnes, galka almetjeaarvoem jih eatnemem ååktedh, åssjelmesfrijjevoetesne, nubpiegieriesvoetesne, soelkedimmesne, seammavyörtegsvoetesne jih solidariteetesne, aarvoeh mah vuesiehtieh ovmessie religijovnine jih jielemevuajnojne jih almetjereaktide gaaredieh.

Lierehimmie edtja viehkiehtidh nasjonaale kultuvreaerpien daajroem guarkedh jih vijriedidh jih aaj daajroem mijen ektie internasjonaale kultuvreaerpievuekien bijre.

Lierehimmie edtja daajroem vedtedh kulturellen gellievoetese jih respektem vuesiehtidh fiere guhnen mielese. Dihte edtja demokratijem, mirrestallemem jih daajroen ussjedimmievuekiem skreejredh.

Learohkh jih lierehtæjjah edtjieh maahtoem, daajroem jih mielh evtiedidh guktie maehtieh dej jieledh haalvedh jih maehtedh barkedh jih ektievoeten siebriedahkesne meatan årodh. Dah edtjieh skaepiedimmieaavoem, eadtjohkevoetem jih goerehtallemevæljoem evtiedidh.

Learohkh jih lierehtæjjah edtjieh lieredh laejtehks ussjedidh jih etihken jih byreseguarkoen mietie barkedh. Dah edtjieh meatandiedtem utnedh jih reaktam laavenjostose.

Skuvle jih learoesiélte edtjieh learoehkidie jih lierehtæjjide dåastoehtidh jearsoesvoetine, respektine jih krïeveminie jih dejtie haestemh vedtieh mah skearkagimmiem jih learoevæljoem skreejredh. Edtjieh sierredimmien vööste barkedh.

(Ööhpehtimmelaake § 1-1)

1. Lierehimmien aarvoevåarome

Skuvle edtja sov praksisem tseegkedh aarvoej nille mah ööhpehtimmelaaken åssjeleparagraafesne.

Åssjeleparagraafen aarvoeh soptsestieh mah Nöörjem tjöönghkieh siebriedahkine. Mijen demokratijen aarvoeh betnesne mah edtjeh mijjiem viehkiehtidh jieledh, lieredh jih laavenjostedh komplekse ektietjjesne jih ovnohkens båetije biejjeh gaavnesjidh. Dah ektieaarvoeh leah kristegassjh jih humanistikhken aarvoen jih aerpievukien nille tseegkeme. Dah aaj vååjnesasse båetieh ovmessie religijovnine jih jieledevuajnojne, dah leah aaj almetjereaktide tjatneme.

Daah aarvoeh leah skuvlen dorjesen våarome. Daejtie tjuara jieliye dorjesovvedh jih fiere guhte learohke tjuara dejtie guarkedh skuvlektievoetesne daajroebeagkoehimmien tjirrh jih vuajnoeh jih daajroem evtiedidh. Skuvle jih lohkehtæjjah tjueriah aarvojde betnesne utnedh gosse learoehkidie jih hiejmem gaavnesjidh. Learohken bööremes edtja iktesth krööhkestamme sjidtedh. Dihite iktesth sæjhta gellielaaketje årrodh ovmessie iedtji jih vuajnoej gaskem. Lohkehtæjjah tjueriah dan gaavhtan dej profesjonelle goerkesem nuhtjedh guktie fiere guhtem bööremes vuekine vaarjelidh gåessie dihite ektievoetem gaavnesje.

Dihite saemien skuvle edtja sjiehteladtedh guktie learoakh lierehimmien åadtjoeh mij våarome åtna saemien aarvojne jih saemien gieline, kultuvrine jih siebriedahkejilemisnie. Åssjeleparagraafen aarvoeh leah aaj saemien aarvoeh jih faamosne saemien skuvlesne. Saemien skuvlesne vihkeles abpesaemien perspektivem utnedh, jih leavloem biejedh materijelle jih immaterijelle kultuvreaerpie goh aerpievukien maahtoe, duedtie jih maadtoe- jih fuelhkierelasjovnh.

1.1 Almetjeaarvoe

Skuvle edtja hoksedh almetjeaarvoem jih dah aarvoeh mah daam därjoehtidh, våaromem åtna ööhpehtimmesne jih abpe dorjesisnie.

Åssjeleparagraafe almetjeaarvoen ov-miedtelimmien nille tseegkeme jih gaajhkh almetjh seamma aarvoem utnieh, seamma maam mijjiem joekedehtedh. Gosse lohkehtæjjah hoksem utnieh jih daam learoehkidie vuesiehtieh jih fiere guhtem vuejnieh, almetjeaarvoem jáåhkesje goh våaromen aarvoe skuvlesne jih siebriedahkesne.

Almetjereaktaj våarome almetjeaarvosne jih dihite vihkeles bielie reaktastaaten betneste. Dah

universelle aarvojne tseegkeme mah gaajhkesidie faamosne seamma saaht giéh dah leah, gubpede båetieh, jih gusnie åroeh. Maanakonvensjovne bielie almetjereaktajste jih maanide jih noeride sjiere vaarjelimmien vadta. Lièrehimmie tjuara aktine almetjereaktajne årodh, seamma aejkien goh learohkh edtjieg maahtoem almetjereaktaj bijre lieredh.

Seammavyörtegs jih mîrrestalleme leah aarvoeh mej åvteste histovrijen tjirrh leah gæmhpome, jih mah annje tjueriah gorredidh jih nænnoestehtedh. Skuvle edtja maahtoem jih vuajnoeh buketedh mah daejtie aarvojde gorredidh. Gaajhkh learohkh edtja seammavyörtegs gietedidh, jih ij naan learohke edtjh sierredimmiem domtedh. Learoehkidiie edtjieg seammavyörtegs nuepieh vadta guktie dah maehtieh jjjtjeraarehke veeljedh. Skuvle edtja learohki gellievoetem krööhkestidh jih sjiehteladtedh guktie gaajhkh åadtjoeh dååjrehtidh ektievoetem skuvlesne jih siebriedahkesne. Mijjieg gaajhkh maehtebe dååjrehtidh mijjieg sjierelaakan domtedh. Dan gaavhtan daarpesjibie joekehtsidie jáåhkesjidh jih viertiestidh.

Almetjh leah prååsehke jih båajhtode darjoeh. Soelkedidh, nubpiegieriesvoete jih solidariteete daarpesjeh jis almetjh edtjieg byjenidh jih evtiedidh. Fiere guhnen personneles jaahkoe jih saetniesvoete edtja jáåhkesjidh guktie gaajhkh maehtieh ussjedidh, jaehkedh jih frijje håalodh. Learohkh edtjieg jjjtje meatan årodh almetjeaarvoem gorredidh jih ussjedidh guktie dah maehtieh heerredh daam ij miedtelh.

1.2 Identiteete jih kulturellen gellievoete

Skuvle edtja learoehkidiie histovrijen jih kulturellen daajroem jih viedteldimmiem vedtedh jih viehkehte fiere guhne leah maahta sov identiteetem gorredidh jih evtiedidh feerhmeles jih gellievoeten ektievoetesne.

Daajroe mijjen histovrijen jih kultuvren bijre lea vihkeles gosse leah dej identiteetem evtiedieh jih ektievoetem siebriedahkesne skaepede. Learohkh edtjieg lieredh dah aarvoeh jih aerpiuekieh damtedh mah viehkiehtieh almetjh laantesne tjåanghkenieh. Kristeles jih humanistihken aarvoe jih aerpiuekie vihkeles bielie laanten tjåenghkies kultuvreaerpste jih vihkeles gosse mijjen demokratijem evtiedamme. Saemien kultuvreaerpie lea bielie kultuvreaerpste Nöörjesne. Mijjen ektie kultuvreaerpie lea histovrijen tjirrh evtiedamme jih daaletjen jih båetije boelvh edtjieg daam gorredidh.

Ektie referaansemierieh vihkeles fiere guhten ektievoetese siebriedahkesne. Daate ektievoetem skaepede jih fiere guhten identiteete stuerebe ektievoetese jih histovrijen ektiedæmman tyatnoe. Ektie mierie vadta jih edtja sijjiem gellievoetese vedtedh, jih learohkh edtjeh daejredh guktie mijjieg ektesne jielebe ovmessie perspektivigujmie, vuajnoejgumie jih jieledevuajnoejgumie. Mah dah dååjrehtieh gosse ovmessie kultuvrevusahtalleh jih aerpievuekies gaavnesjeh, viehkiehtieh dej identiteetem hammoedidh. Hijken siebriedahken betnie lea feerhmeles jih gellievoeten ektievoete.

Lierehimmie edtja vihtiestidh learohkh jearsoes gieletnijh sjidtieh, dah dej gieleldh identiteetem evtiedieh, jih dah maehtieh gielem nuhtjedh gosse ussjedieh, digkiedieh, govlesedtieh jih mubpide baanth tyatnoeh. Giele mijjese ektievoetem jih kulturelle goerkesem vadta. Nöörjesne daaroen jih dah saemien gielh åarjel-, julev- jih noerhtesaemien seammavyörtegs. Daaroengiele seammavyörtegs tjaelemegielh gærjagiele jih orredaaroen. Daaroen væhtagiele lea jáåhkesjamme goh elliesvyörtegs giele Nöörjesne. Maahoe siebriedahken gieleldh gellievoete gaajhkh learoehkidie vadta vyörtegs maahtoem ovmessie våajnoehammojne, åssjelinie jih aerpievuekine. Gaajhkh learohkh edtjeh dååjrehtidh gellie gielh maehtedh lea vierhtie skuvlesne jih siebriedahkesne.

Lierehimmien tjirrh learohkh edtjeh daajroem åadtjodh saemien aalkoealmetjen histovrijen, kultuvren, siebriedahkejilemen jih reaktaj bijre. Learohkh edtjeh lieredh gellievoeten bijre jih dah joekehtsi bijre saemien kultuvresne jih siebriedahkejieliedisnie.

Vijhte almetjedåehkieh gellietjuetie jaepien govlesovveme Nöörjese staatusem utnieh goh nasjonaale unnebelåhkoeh mijjen internasjonaale diedti mietie: judarh, kvenerh/daaroensåevmieladtjh, skåajjesåevmieladtjh, romerh jih romanialmetjh/taaterh. Dah almetjidåehkieh leah viehkiehtamme daaroen kultuvreaerpiem hammoedamme jih lierehimmie edtja dej almetjidåehkiej bijre maahtoem vedtedh.

Aejkien tjirrh daaroen siebriedahkem tsevtseme ovmessie straejmijste jih kultuvreaerpievuekjste. Tijesne gusnie åålmege lea jienebh ektiedamme enn naan tijje daan åvteli, jih gusnie veartene lîhkebe tyatnasåvva, gielemahtoeh jih kultuvregoerkesh enn vihkielåbpoe sjidtieh. Skuvle edtja därjoehtidh fiere guhten identiteeteevtiedimmiem, learohkh jearsoes darjodh gusnie dah leah jih seamma aejkien dihte edtja ektie aarvoeh buketedh mah daarpesjeh gosse ektievoetem gaavnesjeh jih aktanieh, jih oksh rihpestieh veartanasse jih båetije biejjide.

1.3 Laejtehks ussjedimmie jih etihkeles vuajnoe

Skuvle edtja viehkiehtidh learohkh tjetskehke sjidtieh jih gyhtjelassh gihtjieh, daajroen jih laejtehks ussjedimmie eftiedieh jih etihkeles vuajnojne däemiedieh.

Lierehimmie edtja learoehkidie goerkesem vedtedh laejtehks jih daajroen ussjedimmie guarkoeh. Laejtehks jih daajroen ussjedimmie lea jiermijes vuekine ussjedidh goerehtallemen jih örnedihks vuekine gosse konkrete barkoes haestemh, fenomeenh, jiehtegh jih maahtoehammoeh däastoehtidh. Lierehimmie edtja goerkesem skaepiedidh dah vuekieh mejgujmie saetniesvoetem goerehtidh tjuerieh sjiehtesjidh dísse maam sijhtebi goerehtidh, jih vuekie maam veeljebe tsavtsa maam mijjieg vuejnebe.

Jis orre daajroe edtja sjidtedidh, tjuara etableereme åssjelidie giehtjedidh jih laejtedh teorijigujmie, vuekiegujmie, argumeentigujmie, däåjrehtimmigujmie jih vihtiestimmiegujmie. Learohkh edtjieg maehtedh ovmessie maahtoen gaaltjh vuarjasjidh jih laejtehks ussjedidh guktie maahtoe eevtjesåvva. Dah edtjieg aaj maehtedh guarkedh dej däåjrehtimmieh, vuajnoeh jih tjirkes vuajnoeh maehtieh ovellies jallh båajhtode årrodh. Laejtehks refleksjovne maahtoem kreava, men seamma aejkien sijjiem vadta ovvihtiesvoetese jih ij daejrieh guktie sjædta. Lierehimmie tjuara dan gaavhtan balaansem ohtsedidh respektet etableereme daajroen jih goerehimmien jih kreativen ussjedimmien gaskem mejtie kreava jis orre daajroem eftiedidh.

Etihkeles vuajnoe lea ovmessie aajkoeh sinsitnien vööste väkesjidh jih daerpies jis reflektereme jih deadteles almetje årrodh. Lierehimmie edtja learohki maehtelesvoetem eftiedidh dah etihkeles vuarjasjimmieh darjodh jih dah etihkeles däriesmoerh demtieh.

Laejtehks ussjedimmie jih etihkeles vuajnoe tsiehkieh lieremen åvteste jih bielie dejstie lierih gellie ovmessie tsiehkine, jih viehkehte learohkh hijven dööpmemefamoem eftiedieh. Praktihkeles barkoedarjome jih tjehpiesvoeten barkoe krievieh maehtelesvoetem reflekteradidh jih vuarjasjidh.

1.4 Skaepiedimmievoeteaavoe, eadtjohkevoete jih goerehimmievaeljoe

Skuvle edtja learoehkidie baajedh skaepiedimmievoeteaavoem, eadtjohkevoetem jih goerehimmievaeljoem evtiedidh jih baajedh dejtie daajrehtimmieh aadtjodh jih nuepieh vuejnedh jih assjelh darjoemassee darjodh.

Maanah jih noerh leah tjetskehke jih sijtih goerehtidh jih skaepiedidh. Lierehimmesne learoakhk edtjeh gellie nuepieh aadtjodh eadtjohkevoetem jih goerehimmievaeljoem evtiedidh. Maehtelesvoete gihtjedh, goerehtidh jih voejhkelidh lea vihkeles giengelelierehtæmman. Skuvle edtja respekteradidh jih eadtjaldehtedh ovmessie vuekieh goerehtidh jih skaepiedidh. Learohkh edtjeh lieredh jih evtiedidh damtijimmien jih ussjedimmien tjirrh, estetihkeles smaarehhammoejgjumie jih praktihkeles darjomigujmie. Nööremes maanide skuvlesne lea staaketedidh daerpies jis dah edtjeh murriedidh jih evtiedidh, men aaj lierehimmesne elliesvoetine staaketedidh nuepieh vedtedh kreatijveles jih vihkeles lieremassee.

Kreatijveles jih skaepiedihks maehtelesvoeth viehkehte siebriedahkem buaranidh. Laavenjostome skreejrie orreussjedæmman jih entreprenöörevoete, guktie orre assjelh darjoemidie sjidtieh. Learohkh giöh lierih skaepiedihks dorjesi bijre jih dan tjirrh, maehtelesvoetem evtiedieh ovmessie vuekine buektieh, jih däriesmoerh luetieh jih orre gyhtjelassh gihtjeh.

Tjeahpoen jih kultuvren sisnie gellie skaepiedihks jih kreatijve faagesuerkieh, mah tsevtsieh dovne mijjen fysihken dajvide jih siebriedahkeevtiedimmien. Mijjen estetihkeles vuerie evtede gosse ovmessie kulturelle maehtelesvoetide råaka, jih dah viehkiehtieh orre perspektivide lutnjedh. Tjeahpoe- jih kultuvremaehtelesvoete lea aaj vihkeles fiere guhten personeles evtiedimmesne. Kulturellen daajrehtimmieh jijtjeaarvoem utnieh, jih learohkh edtjeh joekehts speekterem kultuvremaehtelesvoetijste daajrehtidh sov skuvletijen mietie.

Stuerebe perspektivesne lea skaepiedihks lieremeprosessh aaj tsiehkie learoiki skearkagimmien jih identiteetevtiedimmien. Skuvle edtja aarvoeh biegedh jih learoiki daajroevaeljoem jih skaepiedimmiefaamoem skreejredh, jih learohkh edtjeh dej skaepiedihks faamoem nuhtjedh abpe maadthööhpehtimmien tjirrh.

1.5 Eatnemem krööhkestidh jih byjresegoerkesevoete

Skuvle edtja viehkiehtidh learohkh eatnemeaavoem, respektem eatnemen åvteste jih klijma- jih byresegoerkesem evtiedidh.

Almetje bielie eatnamistie jih diédtem åtna daam eensilaakan gorredidh. Lierehimmien tjirrh learohkh edtjeh maahtoem åadtjodh eatnemen bijre jih respektem eatnamasse evtiedidh. dah edtjeh åadtjodh eatnemem dââjrehtidh jih daam vuejnedh goh gaaltije nuhtjeme, aavoe, healsoe jih liereme. Learohkh edtjeh goerkesem evtiedidh guktie almetjen jieledevuekiem eatnemem jih klijmam tsavtsa, jih dan mietie aaj mijen siebriedahkide. Skuvle edtja viehkiehtidh learohkh væljoem evtiedih byresem vaarjelidh.

Maanah jih noerh edtjeh daenbiejjien jih jirreden haestemh gietedidh, jih mijen ektie båetije biejide jeerehte båetije boelvh eatnemem vaarjelidh. Globaale klijmajeatjahtehthemh, deerjeme jih biologijen gellievoetem dasseme leah gaskem jeatjebh dah stööremes byjreseaajtoem veartanisnie. Dah haestemh tjoerebe ektesne loetedh. Mijjeh maahtoe, etihkeles vuajnoem jih teknologeles innovasjvnem daarpesjibie jis maehtebe daejtie loetedh jih daerpies jeatjahtehtemidie darjodh mijen jieledevuekine jih jielemh eatnamisnie vaarjelidh.

1.6 Demokratije jih meatanårrome

Skuvle edtja learoehkidie nuepiem vedtedh meatan årrodh jih lieredh mij demokratije lea praksisisnie.

Lierehimmie edtja skreejredh demokratijen aarvoeh jih demokratije goh stuvremehammoe. Dihedtja learoehkidie goerkesem vedtedh demokratijen spïelenjoelkedasside jih man gaavhtan edtjede dejtie jáerhkedh nuhtjedh. Meatan siebriedahkesne årrodh lea maadtoen demokratijen aarvoeh respekteradidh jih vaarjelidh goh sinsitnien respekte, toleraanse, fiere guhnen jaahkoe- jih soptsestimmiefrijjevoete jih frije veeljemh. Demokratijen aarvoeh tjuerih edtjohke meatanårroeminie skreejredh ellies lierehimmesne.

Skuvle edtja demokratijen aarvoeh jih vuajnoeh skreejredh vaanesovmi jih sierredimmien vööste. Skuvle edtja aaj respektem skaepiedidh almetjh leah ovmessielaakan, jih learohkh edtjeh lieredh gärroedimmieh loetedh raeffies vuekine.

Demokrateles siebriedahke tseegkie abpe åålmege seamma reaktah jih nuepieh åtna meatan årrodh jih sjæjsjalidh. Unnebelâhkoem vaarjelidh lea vihkeles prinsihpe

demokrateles reaktastaatesne jih demokrateles siebriedahkesne. Demokrateles siebriedahke aaj aalkoalmetjh jih unnebelåhkoh vaarjelidh. Aalkoalmetjeperspektijve lea bielie learohki demokratijelerehimmeste. Gaajhkh skuvleektievoetesne tjuerieh goerkesem evtiedidh dovne unnebelåhkoe- jih stuerebelåhkoperspektijvi bijre jih sijjiem skaepiedidh laavenjostedh, soptsestalledh jih digkiedidh. Barkoe gellievoetem skreejredh akte bielesne jih nubpiebealesne fiere guhte inkluderadidh kreava voerkes aarvoevuajnoem jih profesjonelle goerkesinie gietedidh.

Skuvle edtja sijjiem årrodh gusnie maanah jih noerh dååjrehtieh demokratijem praksisisnie, jih dah maehtieh tsevtshedh, jih dah maehtieh tsevtshedh aamhtesh mah dejtie dijpieh. Dah edtjeh dååjrehtidh jih ov messie hammoeh demokratijen meatanårromem tjirrehtidh dovne aarkebiejjien barkosne faagigujmie jih vuesiehimmien gaavhtan learohkeraerien tjirrh jih jeatjah raerieåårganine. Soptsestalleme lohkehtæjjan jih learohken gaskem, skuvlen jih hiejmen gaskem tjuara våaromem utnedh jih sinsitniem respekteradidh. Gosse learohke gielem skuvlesne goltelidh, dellie dah dååjrehtidh guktie dah maehtieh jijtje voerkes veeljemem darjodh. Dagkeres dååjrehtimmieh aarvoem utnieh daelie jih daesnie, jih learohkidie ryöjredidh diedtele siebriedahkeårroejidie sjidtedh.

2. Lieremen, evtiedimmien jih skearkagimmien prinsiph

Skuvle dovne skearkagimmiestillemem jih ööhpehtimmiestillemem åtna. Dah ektiedieh jih sinsitnide jarohks. Barkoen prinsiph lirereminie, evtiedimmie jih skearkagimmine edtjeh skuvlide viehkiehtidh daam guektiengjerts stillemem loetedh.

Maadthööhpehtimmie vihkeles bielie jieledeguhkiem skearkagimmieprosesseste mij ulmiem åtna jih ulmie lea fiere guhte almetjen frïjjevoete, jijtjeraarehke, diedtevoete jih goerkesem mubpide almetjidie. Lierehimmie edtja learohkidie vedtedh hijven våaromem jijtsem, mubpieh jih veartenem guarkedh, jih hijven veeljemh darjodh jieliedisnie. Lierehimmie edtja hijven våarome vedtedh meatan årrodh gaajhkine dajvine ööhpehtimmesne, barkoe- jih siebriedahkejieliedisnie. Seamma aejkien maanah jih noerh daelie jih daesnie jielieh, jih skuvle tjuara maanabaelien jih noerebaelien jijtjeaarvoem jáåhkesjidh.

Lierehimmie edtja abpe almetjem skearkagidh jih fiere guhtese nuepiem vedtedh sov maehtelesvoetem evtiedidh. Skearkagimmie sjædta gosse learohkh maahtoem jih daajroem åadtjoeh eatnemen jih byresen bijre, gieli jih histovrijen bijre, siebriedahken jih

barkoejieleden bijre, tjeahpoen jih kultuvren, jih religijovnen jih jieledevuajnoen bijre. Skearkagimmie aaj sjædta dååjrehtimmien tjirrh jih praktihkeles haestemi tjirrh lierehtimmesne jih skuvleaarkebiejesne. Gellie ovmessie darjomh, örnedihks jih ulmiejakseme barkoste stååkedæmman, learoehkidie dååjrehtimmieræjhcoesvoetem, svihtjemeaavoem jih haalvemem vedtih. Skearkagimmie sjædta gosse dah oktegh berkieh jih gosse dah laavenjostoeh. Dah skearkagieh gosse dah åadtjoeh teoretihken haestiemidie ussjedidh formelligujmie jih faagematerijaaligujmie viehkine, jih gosse dah dirregh nuhtjeh dej barkosne. Skearkagimmie sjædta gosse learohkh lierieh guktie reaktoe vaestiedassem gaavnédh, men aaj gosse dah guarkoeh ij iktesth aelhkies reaktoe vaestiedassem gååvnesh. Skuvle dovne skearkagimmiestillemem jih ööhpehtimmiestillemem åtna. Dah ektiedieh jih sinsitnide jearohks. Barkoen prinsihph liereminie, evtiedimmie jih skearkagimmine edtjeh skuvlide viehkiehtidh daam guektiengüerts stillemem loetedh.

2.1 Sosjaale liereme jih evtiedimmie

Skuvle edtja learohki sosjaale lieremem jih evtiedimmiem dåarjodh jih viehkiehtidh barkoen tjirrh faagigujmie jih skuvleaarkebiejesne.

Learohken identiteete jih jijtjeguvvie, mielh jih vuajnoeh mubpiegujmie sjidtieh. Sosjaale liereme sjædta dovne lierehtimmesne jih gaajhkh darjoeminie mah skuvle öörnie. Ij maehtieh faageles liereme juekieh sosjaale lieremistie. Fierhten biejjen barkosne dan gaavhtan learohken faageles jih sosjaale liereme jih evtiedimmie aktanieh.

Maehtedh vienhtedh maam mubpieh ussjedieh, demtieh jih dååjroeh, empatijen jih vienevoeten våarome learohkh gaskemsh. Dialoge lea sosjaale lieremen jarngesne, jih skuvle edtja aarvoem jih vihkelesvoetem goltelamme dialogine buktedh guktie vuastalimmie gietedidh. Gosse learoehkidie gaavnesjeh lohkehtæjjah edtjeh govlesadtemem jih laavenjostoem madtjeldehtedh guktie learohkh mavvas sjidtieh jih dah jearsoesvoetem åadtjoeh mieledh jih mubpiej gaavhtan vuastalidh. Lieredh mubpide goltelidh jih seamma aejkien jijtje vuajnoeh buktedh learoehkidie vadta våaromem tsælloeh jih ovsíemesvoetem gietedidh, jih loetemh ektesne ohtsedidh. Gaajhkh edtjeh lieredh laavenjostedh, mubpiegujmie barkedh jih maehtelesvoetem evtiedidh meatan årrodh guktie hijven ektievoetem jih byresem sjidtieh. Guktie fiere guhte learohke lea meatan ektievoetese skuvlesne, dellie ektievoete meatan fiere guhte murrede, evtede jih leara.

Hijven dööpmemefaamöe fiere guhtesne lea daerpies jis persovnevaarjelimmie jih

respekte privaatejieliedisnie vaarjelidh. Jiehtegh mah respektehts jih hatsven eah edtjh skuvlesne jáåhkesjidh. Learohkh tjuerieh haarjanidh eensilaakan dåemiedidh jih voerkesem evtiedidh dej jijtse vuajnoej bijre. Ovmessie govlesadtemehammoeh jih teknologijenåhtoe dovne hijven jih båajhtode sosijaale byjresisnie. Learohkh tjuerieh lieredh deadteles dåemiedidh gaajhkene tsiehkine dovne skuvlen sisnie jih ålkolen.

2.2 Maahtoe faagine

Skuvle edtja lierehimmiem faagine vuejnedh dah aarvojde jih prinsihpide mah ellies lierehimmie tseegkeme.

Faageles liereme lea vihkeles bielie dovne skearkagimmie- jih ööhpehtimmiestillemistie maadthööhpehtimmesne. Faagi learoesojkesjh sisvegem buerkiestieh ovmessie faagine jih maahtoen jiehtiegasse tseegkeme:

Maahtoe lea maehtedh maahtoem jih tjiehpiesvoetem vejtiestidh jih nuhtjedh haestemh haalvedh jih laavenjassh loetedh damtoes jih ovdamtoes ektievoetine jih tsiehkine. Maahtoe lea goerkese jih maehtelesvoete refleksjovnese jih laejhtehks ussjedæmman.

Maahtoejietegen goerkese tjuara betnesne skuvlen barkose learoesojkesjigujmie jih vuajasjimmiejgujmie learohki faageles maahtojste. Faagi maahtoelmieh tjuerieh ektesne vuejnedh sinsitniem faagine jih faagi dåaresth. Maahtoelmieh tjuerieh aaj guarkedh åssjeleparagraafen jih dej jeatjah bieliej mietie learoesojkesjievrekkesne.

Maahtoe lea faaktam, diejvesh, teorijh, åssjelh jih ektievoeth damtedh ovmessie faagesuerkine jih teemine. Tjiehpiesvoeth lea maehtedh darjomh jallh prosedyrh gietedidh gosse laavenjassh darjodh jallh dåeriesmoerh loetedh, mah gaskem jeatjebh motorihken, praktikhken, kognitijven, sosijaale, kreatijve jih gielleldh tjiehpiesvoeth. Maahtoedjejvesne aaj goerkese jih maehtelesvoete ussjedidh jih laejhtehks ussjedimmie faagine, mij lea vihkeles

jis teoretihken ussjedimmiem guarkedh jih maam akt praktihkeles darjodh. Refleksjovne jih laejtehks ussjedimmie gaaredamme vuajnojde jih ethken vuarjasjimmie maehtelesvoetem evtiedidh.

Skuvle edtja giengeleslieremassee sijjiem vedtedh guktie learohkh goerkesem evtiedieh jarnges elemeentide jih ektievoetide faagesne, jih guktie dah lierieh faageles maahtoem jih tjiehpiesvoetem nuhtjedh damtoes jih ammes ektievoetine. Barkosne faagine learohkh edtjeh laavenjassh dåastoehtidh jih joekehts darjoeminie meatan årroeh gusnie kompleksiteetem jeanene. Giengeleliereme faagine lea maahtoje jih tjiehpiesvoetide ovmessie vukine, guktie learohkh tijen mietie maehtieh ovmessie faageles haestiemidie haalvedh oktegh jih mubpiegjumie.

Lohkehtæjjah jih åvtehkh skuvlesne tjuerieh jaabnan ussjedidh ektievoeten bijre lierehimmie faagesne jih bijjemes ulmiek, aarvoeh jih lierehimmien prinsihph gaskem.

2.3 Vihkeles tjiehpiesvoeth

Skuvle edtja learohki evtiedimmiem sjiehteladtedh jih dåarjodh dejstie vijhte vihkeles tjiehpiesvoeth abpe ööhpehtimmesne.

Learoesojkesjevierhke vijhte vihkeles tjiehpiesvoeth tjielkeste: lohkeme, tjaeleme, ryökneme, njaalmeldh tjiehpiesvoeth jih digitaale tjiehpiesvoeth. Dah tjiehpiesvoeth lea bielie faageles maahtoyste jih daerpies dırregh lieremassee jih faageles goerkesasse. Dah aaj vihkeles learohken identiteete evtiedimmie jih sosijaale relasjovnide, jih guktie maahta meatan årrodh ööhpehtimmesne, barkosne jih siebriedahkejilemisnie.

Dej vihkeles tjiehpiesvoeti evtiedimmie vihkeles abpe ööhpehtimmien mietie. Sieve lea vuesiehtimmien gaavhtan voestes lohkeme- jih tjaelemelierehimmeste lierehtämmman maehtieh gierve faageles teekstide lohkedh.

Lierehimmesne tjuerieh dah vihkeles tjiehpiesvoeth dovne sinsitnien ektesne vuejnedh jih faagi dåaresth. Dah vihkeles tjiehpiesvoeth gaajhkine faagine, men dah faagh ovmissie råällah utnieh evtiedimmesne dejstie ovmissie tjiehpiesvoetijste. Naaken faage szejhta stuerebe diedtem utnedh enn dah jeatjah. Faageles maahtoen evtiedimmie edtja dan gaavhtan evtiedimmien ektesne vihkeles tjiehpiesvoetide faagesne guktie faagi learoesojkesjisnie buerkiestamme. Lohkehtæjjah gaajhkine faagine edtjeh learoehkidie

2.4 Lieriðh lieriðh

Skuvle edtja viehkiehtidh learohkh dej jijtse lieremen bijre ussjedidh, dej jijtse lieremeprosessh guarkedh jih maahtoem åadtjodh jijtjeraarehken vuekine.

Gosse learohkh dej jijtje lieremeprosesside jih dej faageles evtiedimmiem guarkoeh, destie jijtjeraarehkem jih haalvemedomtesem sjidtieh. Lierehimmie edtja learohki motivasjovnem, vuajnoeh jih lieremestrategijh skreejredh, jih våaromem biejedh liereme jieleden mietie. Daate kreava lohkehtæjjah learohki evtiedimmiem lihke giehtjedieh jih dejtie dåarjoeh sjiehteleddieh aalteren, njoetseme- jih funksjovnedaltesen mietie.

Gosse jijtse jih mubpiej lieremem ussjedieh learohkh maehtieh ånnetji ånnetji voerkesvoetem evtiedidh jijtse lieremeprosessigujmie. Learohkh gieh lierieh gihtjedh, vaestiedassem ohtsedidh jih dej goerkesem buktedh ovmessie vuekine, sijhtieh dan mietie maehtedh eadthjohke ráallam vaeltedh dej jijtje lieremisnie jih evtiedimmesne. Barkoen tjirrh faageles haestiemidie learohkh sijhtieh maahtoem åadtjodh guktie dah lierieh jih faagesne evtiedieh. Giengene maahtoem evtiedieh gosse learohkh åadtjoeh ektievoetide vuejnedh ovmessie maahtoesuerkij gaskem, jih gosse maehtieh gellie strategijh guktie maahtoem åadtjodh, juekedh jih laejtehks åroodh.

Læjhkan learohki jijtjebarkoen åvteste jih lieremestrategijide utnieh sæjhta naaken haestemh åadtjodh lieriðh. Sjiekhaamhtaj gellie jih ektiebeajeme. Ambisjovne maehtelesvoetem evtiedidh jieledeguhkiem lieremasse gaajhkene learoehkinie kreava gamte geatskanimmie skuvleste.

2.5 Dåaresthfaageles teemah

Skuvle edtja lieremem sjiehteladtedh dej golme dåaresthfaageles teemine almetjehealsoe jih jieledehaalveme, demokratije jih meatanårrojevoete, jih monnehke evtiedimmie.

Dah golme dåaresthfaageles teemah learoesejkesjevierhkesne aalka sjyötehke siebriedahkehaestiemine mah eadtjohkevoetem jih barkoem kreava fiere guhte almetjistie jih ektievoeteste voengesiebriedahkesne, nasjonaale jih globaale. Learohkh maahtoem evtiedieh gaaredamme dejtie dåaresthfaageles teemide barkoen tjirrh dåeriesmoerigujmie ovmessie faagijste. Learohkh edtjeh haestemh jih dilemmah vuejnedh teemine. Dah edtjeh guarkedh guktie mijjeh maahtoen jih laavenjostoen tjirrh maehtebe vaestiedassh gaavnedh, jih dah edtjeh lieredh ektievoeti bijre darjoemistie jih konsekvenside.

Maahtoevåarome dåeriesmoeri vaestiedassh gaavnedh teemaj sisnie gellie faagine gååvnese, jih teemah edtjeh meatan årrodh guktie learohkh goerkesem jeksieh jih ektievoetem vuejnieh faagi dåaresth. Ulmiek mah learohkh edtjeh lieredh teemaj sisnie, maahtoeulmine vuesiehtieh faagide gusnie relevante

2.5.1 Almetjehealsoe jih jieledehaalveme

Almetjehealsoe jih jieledehaalveme goh dåaresthfaageles teema skuvlesne edtja learoehkidie maahtoem vedtedh mij hijven psykiske jih fysiske healsoem skreejredh, jih mij nuepieh vadta diedteles jieledeveeljemem darjodh. Maanaj- jih noerejaepine lea evtiedimmie positiven jijtjeguvviem jih jearsoes identiteetem sjiere vihkeles.

Siebriedahke mij sjiehteladta fiere guhten hijven healsoeveeljemidie, lea vihkeles åalmehhealsosne. Jieledehaalveme lea maehtedh guarkedh jih faktorh tsevtsedh mah vihkeles gosse jijtje jieleden edtja haalvedh. Teema edtja meatan guktie learohkh lierieh mietiemoerem jih triegkenassem gietedidh, jih persovneles jih praktihkeles haestemh bööremes vuekine.

Sjyötehke suerkieh teeman sisnie lea fysiske jih psykiske healsoe, jieledevaanoe, seksualiteete jih tjoele, ruesiedaalhkesh, medijeåtnoe, jih åtnoe jih persovneles ekonomije. Vierhtieveeljemh jih mij jiehtege jieleden miele sæjhta jiehtedh, gaskealmetjen relasjovnh, maahta raasth biejedh jih mubpiej raasth krööhkestidh, jih maahta åssjelh, domtesh jih relasjovnh gietedidh leah aaj daennie teemesne.

2.5.2 Demokratije jih meatanårrojevoete

Demokratije jih meatanårrojevoete goh dåaresthfaageles teema edtja learoehkidie maahtoem vedtedh demokratijen tsiehkiej, vierhtiej jih spïelenjoelkedassi bijre, jih dejtie ryöjredidh demokratihkeles prosessine meatan årrodh. Lièrehimmie edtja learoehkidie goerkesem vedtedh ektievoetem demokratijen jih jarnges almetjereaktaj gaskem goh soptsestimmiereakta, steemmemereakta jih organisasjovnefrijjevoete. Dah edtjieg vuejnedh demokratije ovmessie hammoeh jih vuesiehimmieh åtna.

Barkoen tjirrh teemine demokratije jih meatanårrojevoete edtja learohkh ektievoetem guarkedh indivijden reaktaj jih dïedten gaskem. Indivijdh reaktam utnieh meatan årrodh politihken barkosne seamma aejkien goh siebriedahke jearohks årrojh dej reaktide utnedh meatan årrodh politihkesne jih sivijle siebriedahkem hammoedidh. Skuvle edtja learoehkidie skreejredh eadtjohke årroejidie sjïdtedh, jih dejtie maahtoem vedtedh meatan årrodh jih demokratijem Nöörjesne evtiedidh.

Lièrehimmie edtja learoehkidie maahtoem jih maehtelesvoetem vedtedh haestemh dåastoehtidh demokratijen prinsihpi mietie. Dah edtjieg dâeriesmoerh guarkedh mah leah jáåhkjesjidh dovne gellielåhkoen reakta jih unnebelåhkoen reaktah. Dah edtjieg haarjanidh dej maehtelesvoetem laejhtehks ussjedidh, lieredh tsælloeh jih digkiedimmieh gietedidh jih krööhkestidh jis ovsïemes. Barkoen tjirrh teemine edtjieg learohkh lieredh man gaavtan tjoerebe demokratijem vaarjelidh, jih daam tjoerebe evtiedidh jih geehtedh.

2.5.3 Monnehke evtiedimmie

Monnehke evtiedimmie goh dåaresthfaageles teema skuvlesne edtja sjiehteladtedh learoehkh maehtieh guarkedh maadhdilemmah jih evtiedimmieh siebriedahkesne, jih guktie maahta dejtie gietedidh. Monnehke evtiedimmie lea jieledh eatnamisnie vaarjelidh jih almetji daerpiesvoeth vaarjelidh gieh daelie jielieminie, bielelen båetije boelvi nuepieh eerjedh maam dah daarpesjieg. Monnehke evtiedimmie goerkesisnie tseegkeme ektievoetem sosijaalen, ekonomijen jih byresen tsiehkiej gaskem. Almetjevoeten jieledevuekie jih resursseåtnoeh

åadtjoeh konsekvensh voengesne, regionaalesne jih globaale daltesinie.

Barkoen tjirrh teemine edtjieg learohkh maahtoem evtiedidh mestie dah maehtieh diedteles veeljemh vaeltedh jih etihken jih byjresevoerkesen mietie dahkedh. Learohkh edtjieg goerkesem åadtjodh dej darjomh jih veeljemh leah vikkeles. Teeman sisnie dåeriesmoerh byjresasse jih klijmese tjaneme, giefiesvoeten bijre jih guktie mijjeh vierhtide juekedh, tsælloeh, healsoe, seammavyörtegsvoete, demografije jih ööhpehtimmie. Learohkh edtjieg lieredh ektievoetem dej ovmessie vuajnoej gaskem monnehke evtiedimmesne.

Teknologije almetjem, byjresem jih siebriedahkem tsavtsa. Teknologijen maahtoe jih maahtoe ektievoeten bijre teknologijen jih dej sosijaale, ekonomeles jih byjresen bielieh gaskem monnehke nænnoestimmesne dan gaavtan vikkeles daennie teemesne.

Teknologijeevtiedimmie maahta dåeriesmoerh loetedh, men aaj orre darjodh. Maahtoe teknologijen bijre lea guarkedh mah dåeriesmoerh maehtieh bætedh teknologijeåtnoste jih guktie mijjeh maehtebe daejgujmie gietedidh.

3. Prinsiphph skuvlen riektesisnie

Skuvle edtja learoehkidie dåastoehtidh jearsoesvoetine, respektine jih krieveminie, jih dah edtjieg haestemh åadtjodh mestie skearkagieh jih learoelæstoem åadtjoeh. Guktie skuvle edtja dejnie lahkanidh skuvle tjuara hijen learoebjresem tseegkedh jih lierehimmie sjiehtedidh learohkigujmie jih gåetiejgujmie ektesne. Daate kreava profesjovneektievoetem mij skuvlen evtiedimmiem skreejrehte.

3.1 Feerhmeles lieremebyjrese

Skuvle edtja feerhmeles byjresem evtiedidh mij healsoem, murriedimmiem jih lieremem gaajhkide buakta.

Akte raavsoeslaakan jih dåarjoehtamme lieremebyjrese lea positijve kultuvren våarome

gusnie learoehkidie madtjeldehtedh jih faageles jih sosijaale evtiedæmman skreejredh. Jis learoakh ovjearsoes demtieh, dellie destie lieremem heerredidh. Tjielke jih hoksije geerve almetjh jearsoes lieremebyjresh evtiedieh jih tjåadtjoehtieh, learohkigujmie. Barkijh skuvlesne, eejtegh jih åelieh jih learoakh ektesne diedtem utnieh healsoem, murriedimmien jih lieremem buktieh, jih irhkemem jih miedtelimmien heerredieh. Barkosne feerhmeles jih skreejreme lieremebyresem evtiedidh edtja gellievoetem vierhtine jáåhkesjidh.

Learohkelaavenjosteme tjuara skuvlen riektesisnie vuesiehtidh. Learohkh edtjieg dovne laavenjostedh jih diedtem vaeltedh lieremeektievoetesne mah dah lohkehtæjjaj ektesne fierhten biejjen skaepiedieh. Learohkh ussjedieh, dåårehtieh jih lierieh mubpiejgujmie lieremeprosessi, govlesadtemen jih ektiebarkoen tjirrh. Skuvle edtja learoehkidie lieredh dööpmemefamoem vuesiehtidh gosse mubpiejgujmie soptsestidh, jih hokse dah lierieh laavenjostedh sjiehteles vuekine ovmessie tsiehkine.

Dah normh jih aarvoeh mah lieremeektievoetesne vuesiehtieh, vihkeles learoiki sosijaale evtiedimmesne. Vienevoete ektievoetem skaepede jih mijjiem gaajhkem unnebe prååsehke sjidtieh. Gosse mijjieh dåårehtibie naaken mijjem jáåhkesje jih laejhtede, dellie lierebe mijjieh aarvoem utnebe jih mubpieh aaj aarvoem utnieh. Learohkh edtjieg lieredh joekehts krööhkestidh jih guarkoeh gaajhkhe sijjiem utnieh ektievoetesne. Fierhte learoake histovrijem meatan åtna, jih dah leah håhkoem jih åssjelh båetije biejjieb ijre. Gosse maanah jih noerh respektem jih jáåhkesjimmien byjenimmesne ráekieh, dellie demtieh dah leah ektievoetesne.

Skuvle maahta learoehkidie praktihkeles jih jielemelihke dåårehtimmieh vedtedh gosse ovmessie lieremearenah nuhtjie mah motivasjovnem jih vuajnoem åvtese buakta.

Voengesbyresen jih siebriedahken skreejreme maahta positivveles vuekien meatan skuvlen jih learoiki evtiedæmman. Ovmessie hammoeh voenges, nasjonaale jih internasjonale laavenjostoeh learoiki lieremem tjatneme byögkeles gyhtjelasside. Maahtoeevtiedimmie almetjigujmie gaajhkene aalterinie jih ovmessie sijjeste veartanisnie learoehkidie perspektivh vedtieh dej jijtse liereme, skearkagimmie jih identiteete jih aarvoem vuesehte laavenjostedh gieledh, politihken jih kulturellen rastaj dåaresth.

3.2 Ööhpehtimmie jih sjiehtedamme lierehtimmie

Skuvle edtja lieremem sjiehteladtedh gaajhkhe learoehkidie jih

skreejredh fiere guhten motivasjvnem, lïeremelæstoem jih jaahkoem jïjtse haalvamasse .

Learohki lïereme jih evtiedimmie edtjeh jarngesne årrodh skuvlen dorjesisnie. Learohkh skuvlese båetieh ovmessie dååjrehtimmine, åvtemahtojne, vuajnojne jih daerpiesvoetine. Skuvle tjuara gaajhkh learoehkide seammavyörtegs nuepieh vedtedh lïeremassee jih evtiedæmman, seamma dej tsiehkiej mietie. Hijen klaasestuvreme tseegkie daajroen nille learohki daerpiesvoetese, baahke relasjovnine jih profesjonelle dööpmemefamajne. Guktie skreejremem jih learoeaavoem skaepede lierehtimmesne gamte repertoaarem learoedarjoemistie- jih vierhtiste daarpesje åvtelhmieredamme mierine.

Skuvlen vuartoeh fiere guhte learoehkasse barkoen jih haalvemen bijre lïeremem tsevtsieh jih sov jaahkoem jïjtse maehtelesvoete jih nuepieh. Dïhte dan gaavhtan vihkeles skuvle gaajhkh learohkh dåastohte dåajvoe, mohte realistihke vuartoejgjumie, jih lohkehtæjjah vuesiehtieh profesjonelle goerkesinie gosse dah learohki lïeremem vuarjasjieg.

Learohkh edtjeh tijjem åadtjodh giengelem goerehtidh ovmessie faagesuerkine. Sijjiem vedtedh giengelelïeremassee krïevedidh skuvle krööhkest leah jeerehte jih ov messie tempoem lierieh jih ov messie progresjovnine. Kreava maahtoem guktie learohkh lierieh, mah dah daajrah jih krïeveme lïhke fiere guhtem vaaksjoestieh. Learohkh gïeh haalvemem dååjroeh, dejtie skreejrehte jienebh gaarsjehke jih jïjtjeraarehkem sjidtieh. Voejhkelimmieh jih miedtemh maehtieh gaaltijem årrodh lïeremassee jih jáåhkesjæmman, jih learohkh skreejrie voejhkelidh aaj gåessie vienhtieh eah daejrieh jis daam maehtedh. Dïhte lea skuvlen laavenjasse learoehkide jearsoesvoetem vedtedh raasth restiedidh jih voejhkelidh maam akt darjodh mij gïerve.

Vuarjasjimmie learohki faageles maahtoyste edtja guvviem vedtedh maam learohkh maehtieh, men vihkeles ulmie vuarjasjimmie lea aaj lïeremem jih evtiedimmie skreejredh. Goerehtalleme jih vuartasjimmie learoehkijstie lea viehkiedirregh guktie fiere guhtem däeriedidh jih skuvlen praksisem evtiedidh. Dan onne vierhtie jis ij daam däeriedidh kontruktiveles råajvarimmiejgjumie. Skuvle jih lohkehtæjjah tjuerieh daerpiesvoetem buerie bïevnesh learohken lïeremen bijre jih ovvaajteles konsekvenside ov messie vuarjasjimmetsiehkijste. Ovvaajteles åtnoe vuarjasjimmeste maahta learohken jïjtjevuajnoem måakoedidh jih hijen learoebyresen evtiedimmie herredidh.

Sjiehtedamme lïereme lea sjiehtedimmie maam skuvle dorje dan gaavhtan edtja vihtiestidh gaajhkh learohkh åadtjoeh bööremes nåhtoem lierehtimmeste. Skuvle maahta gaskem jeatjebh lierehtimmie sjiehtedidh barkoevuekiejgjumie jih pedagogeles vuekiejgjumie, learoevierhtiej nåhtojej tjirrh, öörnemen mietie, jih barkosne learoebyjresinie,learoesoejkesjinie jih vuarjasjimmie. Lohkehtæjjah tjuerieh hijen faageles aarvoej mietie barkedh lierehtimmie sjiehtedidh.

Hijven vuurasjimmie, gusnie vuartoeh leah tjielkes jih learohke lea meatan jih govlelge learoebarkoen mietie, dihte lea vihkeles lierehimmie sjiehtedidh. Lohkehtæjjah edtjeh dej lierehimmie learoehkide daarjoehtidh jih bikhedidh guktie learohkh maehtieh ulmiek tseegkedh, sjiehteles haalvemevuekieh veeljedh jih dej jytse evtiedimmie vuurasjidh. Skuvle tjuara soejkesjidh hijven ektievoetem learohken liereminie dejnie ovmessie faagine jih guktie lierehimmie daarjoe goh sjiehteles jih nuekies haestemh sjædta.

Sjiehtedamme lierehimmie gaajhkh learohkh dæjpa, jih edtja jeenjemes jeerehtsinie jih sjiehtedimmie sjidtedh gellievoetese learohkedæhkesne ektievoeten sisnie. Learohkh gieh daarpesjeh sjiehtedimmie jijnjebe sjejhme faalenasse, maahta sjiere ööhpehimmie kriovedh. Learohkh maehtieh tjabredidh, jih maahta ov messie dæriesmoerh sjidtedh ellies lierehimmesne. Lohkehtæjjah maehtieh hijven daarjoem åadtjodh mubpie barkoedæhkijste gosse ov messie haestemh vuejnedh jih learoehkide viehkiem vedtedh maam daarpesjeh. Dihte maahta vihkeles learohken evtiedimmesne råajvarimmieh buakta dan varki goh gåarede gosse haestemem aajhtsedh.

3.3 Gåetie jih skuvle laavenjostoeh

Lierehimmie edtja årrodh laavenjostosne jih goerkesinie hiejmine, jih laavenjostoe edtja learohken lieremem jih evtiedimmie skreejredh.

Hijven govlesadteme hiejmen jih skuvlen gaskem positijve skuvlen barkosne learoebyjresinie jih learohke byjenimmiebyjresinie. Eejtegh jih åelieh åejviediedtem utnieh maanan eelemen jih evtiedimmien åvteste. Dah leah maanaj jih noeri vihkielommes hoksijh jih maahtoem utnieh mejtie skuvle maahta utnedh gosse learohken skearkagimmie, lieremem jih evtiedimmie daarjoehtidh. Skuvle bijjemes dædtem åtna laavenjostoe skreejredh jih sjiehteladtedh. Daate sæjhta jiehtedh hoksedh guktie ejtegh jih åelieh åadtjoeh bïevnesh mah daarpesjeh, jih dah nuepiem åadtjoeh dej maanaj skuvle arkebiejiem maehtieh tsevt sedh.

Hiejmen vuajnoe skuvlese vihkeles learohki eadtjohkevoetesne jih skuvle barkosne. Eejtegh jih åelieh skuvlem dæastoehieh ov messie daerpiesvoetine, vuartoje jih mieline skuvlen ulmiej jih praksisen bijre. Destie maahta vigkiem sjidtedh mij maahta gïerve skuvlesne gietedidh. Skuvle tjuara tjielkelaakan vuesiehtidh maam dihte edtja darjodh jih maam maahta faaledh, jih maam skuvle hiejmeste vuertedh. Hijven jih jarsoes dialoge

gåabpatjahken dïedte. Skuvle tjuara læjhkan krööhkestidh eah gaajhkh learohkh seamma nuepiem utnieh viehkiem jih dåarjoem hiejmesne åadtjodh.

3.4 Lierehimmie learoesiéltesne jih barkoejielemisnie

Lierehimmie learoesiéltesne jih barkoejielemisnie edtja praktihkeles dåårehtimmieh vedtedh, jih faageles krievemh jih vuartoeh ryöjredidh mah båetieh barkoejielemisnie.

Lierehimmie learoesiéltesne lea bielie lierehimmeste lierehtæjjide, learoekandidaatide jih praksisprieviekandidaatide. Lissine sijhtieh gellie learohkh maadthööhpehtimmien mietie bielieh lierehimmeste åadtjoeh barkoejielemisnie. Faage- jih barkoelierehimmie edtja væjkeles, maehtehtje, kreative jih orreskaepiedihks faagebarkijh skearkagidh jih ööhpehtidh. Barkoejieleme lea gelliesåarhts jih vyörtegs dåårehtimmieh vadta. Lierehtæjjah, learoekandidaath jih praksisprieviekandidaath edtjieh dåårehtih jih meatan årrodh learoesiéltien jih faagen aerpievuesne, aarvojne jih kultuvresne.

Learohkh, lierehtæjja, learoekandidaath jih praksisprieviekandidaath barkoejielemem dåastoehtieh ovmessie learoetsiehkine jih daerpiesvoetine. Hijven laavenjostoe skuvlen jih barkoejilemen gaskem nuepieh jeananieh gellede edtjieh eadtjohkelaakan dej jijtje lierehimmesne meatan årrodh jih govlesovvemem barkoejielemisnie jih siebriedahkesne gaavnedh. Laavenjostoe skaepede aaj goerkesem sinsitnide jih lierehimmien ulmiek tsavtsa fiere guhtem ryöjrede båetije barkoejielemisnie.

3.5 Profesjonsektievoete jih skuvleevtiedimmie

Skuvle edtja profesjovnefaagedh ek tievoete årrodh gusnie lohkehtæjjah, åvtehkh jih jeatjah barkijh ek tie aarvoej bijre ussjedidh, jih dej barkoem vuarjasjidh jih evtiedidh.

Skuvle goh siebriedahkeinstitusjovne åelede aarvojde jih prinsihpide tseegkedh jih nuhtjedh maadthööhpehtimmesne. Skuvleaajterh, skuvleåvtekhk jih lohkehtæjjah dej ov messie råälljiste ektie diedtem utnieh sjiehteladtedh buerie evtiedimmien skuvlesne. Dah tjuerih ektesne geehtedh skuvlen barkoe lea akteraeresne abpe learoesoejkesjevierhkine. Hijven jih örnedihks laavenjosteme maanagierten jih skuvlen gaskem, dah ov messie daltesh lierehtimmesne jih skuvlen jih hiejmen gaskem viehkiehtieh aelkebe daltesistie daltesasse juhtedh.

Lohkehtæjja lea råällamodeelle gie edtja jearsoesvoetem skaepiedidh, jih learoehkidie viehkehte dej baalkan mietie lierehimmien tjirrh. Lohkehtæjja vihkielommes lieremebyjresisnie mij skreejrie jih viehkehte learohkh lierieh jih evtiedieh. Daate kreava lohkehtæjja hoksem vuesehte fiere guhte learohkem. Daate aaj learoehkidie viehkehte gi eh ovlahkoen veeljemem darjoeh, eah damth dah leah inkluderadamme, jallh hoskesieh dejnie maam edtjiesh lieredh. Lohkehtæjja edtja barkedh learohkh åadtjoeh dååjredh dah sijjiem utnieh aktene positjive ektievoetesne jih lohkehtæjja edtja aaj kultuvrem lierehtæmman evtiedidh jih learoehkidie faageles jih emosjonelle dåarjoem vadta.

Lohkehtæjjaprofesjovne sov profesjovnebarkoem tseegkie ektie aarvojne jih ektie dotkeme- jih dååjresevåaromen maahtoebatnan. Profesjovne jih fiere guhte lohkehtæjja dïedtem utnieh goerkesem nuhtjiesh komplekse gyhtjelassine. Lohkehtæjjah jih åvtekhk faageles, pedagogeles, didakteles jih faagedidakteles goerkesem dialogine jih ektiebarkosne dej barkoeguejmene. Profesjonelle goerkese tjirrehte jih evtede dovne individuellen vuekine jih laavenjostosne. Faageles goerkese aaj tjuara jaabnan orrestidh. Lohkehtæjjaprofesjovne tjuara dan gaavhtan sov pedagogeles barkoem vuarjasjidh guktie fiere guhte learohkem jih learohkedaehkide dïervesjidh bööremes vuekine.

Eah gi erve pedagogeles gyhtjelassh vihties vaestiedassh utnieh. Barkijh skuvlesne tjuerih dan gaavhtan akseptansem jih sijjiem utnedh dej vuarjasjimmie-maehtelesvoetem nuhtjiesh dej barkosne. Lohkehtæjjah tjuerih eensilaakan ussjedidh mij, guktie jih man gaavhtan learohkh lierieh, jih guktie dah bööremes vuekien maehtieh learohki lieremem, evtiedimmien jih skearkagimmiem lijrehtidh jih dåarjoehtidh. Lohkehtæjjah gi eh ektievoetesne ussjedieh jih vuarjasjiesh lierehimmien soejkesjimmien jih tjirrehtimmiem, buerebe guarkoem evtiedieh mij pedagogeles barkoe. Daate tjuara darjodh dovne profesjovnen maahtoevåaroemistie jih maadthööhpehtimmiem aarvoevåaroemistie.

Dïhte profesjonelle laavenjostome skuvline tsihkestahta hijven stuvreme. Hijven skuvlestuvreme aaj tsihkestahta stuvremefaageles legitimiteete jih hijven guarkoe pedagogeles jih jeatjah haestemi åvteste mah lohkehtæjjah jih jeatjah barkijh dåastoehtieh. Hijven stuvreme prioriterede laavenjostom jih relasjovnh evtiedidh guktie jearsoesvoetem organisasjovnesne tseegkie. Skuvlen stuvreme edtja sjiehteladtedh learohki jih lohkehtæjjaj

ljeremem jih evtiedimmiem. Skuvlestuvreme edtja stuvredh pedagogeles jih faageles laavenjostoem lohkehtæjjaj gaskem jih meatan årrodh tjirkes jih postitijveles byresem evtiedidh gusnie gaajhkh sijhtieh dej bööremes darjodh. Dihle lea skuvlestuvremen laavenjasse numhtie stuvredh guktie gaajhkh åadtjoeh dej tjarki bielieh nuhtjeh, maehtieh jih evtiedieh.

Hijven skuvleevtiedimmie sijjiem kreava gusnie maehtieh gihtjedh jih vaestiedassh ohtsedidh jih profesjovneektievoete mij sæjhta daejredh guktie skuvlen barkoe meatan learohki evtiedæmman jih ljeremasse. Gaajhkh barkijh skuvlesne tjuerieh iedtjeles barkedh dejnie profesjonelle lieremeektievoetesne guktie skuvle evtiedieh. Daate sæjhta jiehtedh ektievoete ussjede aarvoeveeljemi jih evtiedimmiedaerpiesvoeti bijre, jih dotkemem, maahtoem dåårehtimmeste jih etihken vuarjasjimmieh nuhtjie betnesne ulmieryöktesth råajvarimmide. Hijven evtiedamme struktuvrh laavenjostose, dåarjose jih bikhedæmman barkiji gaskem jih skuvli raasth juekeme- jih ljeremekultuvrem viehkehte.

Dihle lea fierhten beajjetjen gaavnesjimmien tjirrh learohki jih lohkehtæjjaj gaskem skuvlen gamte åssjele realiseeresovveme. Lohkehtæjjah sijhtieh konkreeteles lierehtimmietsiehkine dåårehtidh ovmessie rastah åssjeli jih aarvoej gaskem. Dah tjuerieh eejnegen gïerve veektemh darjodh krööhkestimmiem fiere guhte learoehkasse jih krööhkestimmiem ektievoetese, dåarjodh jallh kriivedh, skuvleaarkebiejjien daesnie jih daelie jih barkoem båetije biejjide ryjredidh. Eah learoakh seammalaakan, jih mij lea learoehkasse bööremes, lea jarngelyhtjelasse gaajhkine lierehtimmine. Daate gyhtjelasse tjuerieh gaajhkem gïeh skuvlesne berkieh fierhten biejjen viht vaestiedidh.